

УДК 331.4(07)

В.Г. Люльченко
м. Умань, Україна**СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ОСНОВИ ОХОРОНИ ПРАЦІ»
«МАЙБУТНІМИ ПЕДАГОГАМИ ФІЛОЛОГІЧНОГО СПРЯМУВАННЯ»**

Постановка проблеми. З метою підвищення якісного рівня підготовки фахівців різних освітньо-кваліфікаційних рівнів з питань охорони праці та практичної реалізації принципу пріоритетності охорони життя та здоров'я працівників, наказом Міністерства освіти України, молоді та спорту «Про організацію та вдосконалення навчання з питань охорони праці, безпеки життєдіяльності та цивільного захисту у ВНЗ України» від 21.10.2010 р. № 969/922/216, було впроваджено в навчальний процес вивчення студентами всіх вищих закладів освіти дисциплін «Безпека життєдіяльності», «Основи охорони праці», «Охорона праці в галузі», а також включення розділу з охорони праці до дипломних та магістерських робіт на здобуття ОКР «спеціаліст» і «магістр».

Навчальний матеріал з основ охорони праці являє собою систему знань, способів і досвіду діяльності та емоційно-ціннісного ставлення. У сучасних умовах при підготовці фахівців у вищих навчальних закладах з дисциплін «Основи охорони праці» важливе місце займає чітка організація навчального процесу та самостійної роботи студентів. Це пов'язано не тільки з нестачею навчального часу при вивченні значного обсягу різноманітного матеріалу, але і з особливостями цих дисциплін. Тут недостатньо лише отримання суми знань, набагато більше значення мають здатність орієнтуватися в галузі проблем з безпеки праці, вміння застосовувати знання на практиці і формування у фахівця установки на неухильне дотримання вимог безпеки. Вирішення цих завдань можливе тільки при належному методичному забезпеченні дисциплін і чіткої організації роботи студентів при вивченні даної дисципліни.

Слід зазначити, що знання про охорону праці не можуть бути представлені у вигляді ієрархічної структури, так як відібрані з різних галузей. Водночас, реалізація перерахованих функцій дозволяє структурувати знання про охорону праці та встановити зв'язки і відносини між ними, формувати у бакалаврів і магістрів філологічного профілю усвідомлене сприйняття і запам'ятовування знань, виражене в прямому їх відтворенні, освоювати компетенції [1, с. 31].

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Аналіз літературних джерел з теми дослідження засвідчив, що є декілька робіт з методичної підготовки проведення занять з «Основ охорони праці» Р. Сабарно [4, с. 21], А. Саркісова [5, с. 45], В. Огурцова [2, с. 535]. О. Захарчук-Дуке висвітлює проблеми створення нового підручника для студентів філологів з використанням мультимедійного забезпечення. І. Белікова розглядає [9, с. 300] застосування мультимедійних засобів при вивченні іноземних мов.

Проте, в цих працях дається лише стислий зміст лекцій, методичні поради з їх проведення переважно традиційними методами навчання з частковим включенням мультимедійних засобів.

Виклад основного матеріалу. Знання, як компонент навчального матеріалу, виконують такі функції:

- онтологічну, формує загальне уявлення про охорону праці під час трудової діяльності;
- нормативну, що забезпечує сприйняття і фіксацію в пам'яті нормативно-правових актів про охорону праці;
- мотиваційну, що інформує про цінність та значення охорони праці.

Слід зазначити, що знання про охорону праці не можуть бути представлені у вигляді ієрархічної структури, так як відібрані з різних галузей [6, с. 19]. Водночас, реалізація перерахованих функцій дозволяє структурувати знання про охорону праці та встановити зв'язки і відносини між ними, формувати у бакалаврів і магістрів філологічного профілю усвідомлене

сприйняття і запам'ятовування знань, виражене в прямому їх відтворенні, освоювати компетенції [3, с. 152]. Формування у бакалаврів філологічного профілю емоційно-ціннісного ставлення до охорони праці може бути обумовлено за допомогою включення в мультимедійно-навчальний комплекс з охорони праці спеціальних завдань, спрямованих на етичну оцінку різних ситуацій. Визначено, що в процесі аналізу та етичної оцінки різних ситуацій у студентів формується стійка спрямованість на попередження виробничого травматизму, професійних захворювань, надання першої долікарської допомоги потерпілим, а також організацію виконання робіт безпечними методами.

Встановлено, що структурування навчального матеріалу в мультимедійно-навчальному комплексі з основ охорони праці може здійснюватися на основі загальнопедагогічних і спеціальних принципів:

- інтеграції, що забезпечує системну цілісність компонентів навчального матеріалу, спрямовану на засвоєння знань, освоєння способів і набуття досвіду діяльності з охорони праці, а також формування емоційно-ціннісного ставлення до охорони праці;
- наочності, що обумовлює включення різноманітних демонстрацій і формування досвіду емоційно-ціннісного ставлення до охорони праці;
- персоналізації, що забезпечує вивчення мультимедійно-навчального комплексу з основ охорони праці за індивідуальними освітніми траєкторіями й інтеріоризацією студентами навчального матеріалу з основ охорони праці;
- емерджентності, що орієнтує на встановлення взаємозв'язків між компонентами навчального матеріалу і зумовлює формування у мультимедійно-навчальному комплексі з основ охорони праці властивостей непритаманних йому компонентів;
- пертинентності, що забезпечує професійну орієнтованість навчального матеріалу і його відповідність інформаційним потребам студентів.

Принцип інтеграції, що забезпечує системну цілісність компонентів навчального матеріалу, передбачає міждисциплінарні взаємодії, взаємозв'язок з виробництвом, комбінування технологій і методів професійної підготовки. Наприклад, у процесі структурування навчального матеріалу з мультимедійно-навчальним комплексом «Оцінка впливу параметрів мікроклімату навчальних приміщень на фізіологічний стан учасників навчального процесу» на основі принципу інтеграції стали наступні аспекти.

Встановлено міждисциплінарні взаємодії з дисциплінами гуманітарного, соціального та економічного циклу:

- знання основ законодавства України, у тому числі в будівництві;
- контроль санітарно-гігієнічних вимог;
- організації навчального процесу та морально-етичних норм у сфері професійної діяльності.

Природничо-наукового і загальнотехнічного циклу:

- знання основних фізичних явищ;
- основні поняття гігієни та вплив цих факторів на людський організм.

Професійного циклу:

- розрахунок часу праці учасників навчального процесу в певному навчальному приміщенні.

Здійснено комбінування технологій на основі особистісної орієнтації педагогічного процесу, активізації та інтенсифікації діяльності студентів, дидактичного удосконалення та реконструювання навчального матеріалу, ефективності управління та організації процесу професійної підготовки, модульно-компетентнісної побудови основних освітніх програм, а також методів (гносеологічних, діяльнісних, стимулювання і мотивації, контролю та самоконтролю) професійної підготовки.

Принцип наочності обумовлює включення в мультимедійний навчальний комплекс з основ охорони праці різноманітних демонстрацій і формування досвіду емоційно-ціннісного ставлення до охорони праці [5, с. 45]. З'ясовано, що структурування навчального матеріалу в

мультимедійно-навчальному комплексі з охорони праці на основі принципу наочності вимагає виділення декількох компонентів:

- текстового, що містить основні (теоретико-пізнавальні), додаткові (документально-хрестоматійні) і пояснювальні (примітки, словники, додатки) тексти;
- демонстраційного, що включає малюнки, креслення, схеми, діаграми, фото, відео, технологічні карти, плакати, знаки, засоби аналізу виробничих ризиків;
- контрольного, що містить запитання, завдання, тести, вправи;
- орієнтовного, що включає вступ, зміст;
- рубрикації і виділення;
- сигнали-символи;
- покажчики;
- гіперпосилання;
- список використаних джерел та інтернет-ресурсів.

Наприклад, навчальний матеріал мультимедійно-навчального комплексу з основ охорони праці «Навчання з питань охорони праці» включає:

- теоретико-пізнавальні, види інструктажів, що проводяться з усіма працівниками, беруть участь у навчальному процесі;
- графічні плакати, інформаційні схеми організації навчання з охорони праці в навчальному закладі;
- навчальна програма, призначена для самостійного вивчення матеріалу студентами;
- контролюючі програми, що здійснюють автоматизований контроль знань студентів на всіх етапах навчання.

Принцип персоналізації спрямований на позиціонування студента як суб'єкта процесу професійної підготовки за допомогою виявлення, обліку та розвитку індивідуальних здібностей, удосконалення індивідуального стилю мислення і побудови індивідуальної освітньої траєкторії [6, с. 19]. Встановлено, що структурування навчального матеріалу в мультимедійному навчальному комплексі з охорони праці на основі принципу персоналізації передбачає виділення таких компонентів:

- діагностичного, що дозволяє виявити індивідуальні здібності студента і рівень його професійної підготовки;
- суб'єктного, що дозволяє локалізувати навчальний матеріал для побудови індивідуальних освітніх траєкторій;
- компаративного, що дозволяє порівняти початковий і поточний рівні професійної підготовки для постановки задач адекватних найближчим перспективам розвитку, підвищення ефективності засвоєння навчального матеріалу.

У рамках компаративного компонента пропонується проводити діалог з студентом на декількох етапах навчання із застосуванням графічних плакатів, пропонуючи студенту дати коментарі щодо того чи іншого фрагмента плаката, виділити елементи безпечної організації робіт з оцінкою результатів у бальній системі залежно від складності поставлених завдань, правильності і швидкості рішення. Встановлено, що реалізація принципу персоналізації в процесі професійної підготовки сприяє інтеріоризації студентами навчального матеріалу з основ охорони праці [8, с. 56]. Реалізація принципу емерджентності на практиці дозволяє встановити між компонентами навчального матеріалу такі взаємозв'язки, які зумовлюють формування у мультимедійно-навчальному комплексі з охорони праці нових властивостей. Наприклад, структурування навчального матеріалу в мультимедійно-навчальному комплексі з охорони праці на виробництві при надзвичайних ситуаціях на основі принципу емерджентності дозволило встановити між його компонентами наступні взаємозв'язки:

- ефективність засвоєння навчального матеріалу з основ охорони праці під час навчально-виховного процесу, із застосуванням методів професійної підготовки;

- рівень якості освоєння методів прогнозування виникнення шкідливих та небезпечних шкідливих факторів під час професійної діяльності для побудови індивідуальних освітніх траєкторій;
- освоєння професійної компетенції забезпечується за умови участі студентів у проведенні експериментів за методиками прогнозування та оцінки мікрокліматичних параметрів під час навчального процесу;
- формування загальнокультурної компетенції досягається за умови включення в мультимедійно-навчальний комплекс спеціальних завдань, спрямованих на етичну оцінку охорони праці під час трудової діяльності;
- засвоєння навчального матеріалу з основ охорони праці на практиці буде успішним за умови розширення і (або) поглиблення знань, умінь і навичок, що визначаються змістом базових (обов'язкових) дисциплін (модулів);
- структурування навчального матеріалу з основ охорони праці в навчальному процесі буде успішним за умови інтеграції знань, умінь, навичок усіх циклів основної освітньої програми.

З'ясовано, що структурування навчального матеріалу в мультимедійно-навчальному комплексі на основі принципів інтеграції, наочності, персоналізації, емерджентності і пертінентності сприяє створенню єдиного відкритого інформаційного простору з основ охорони праці під час навчального процесу.

Таким чином, проведене нами дослідження дало підстави вважати необхідним структурування та вдосконалення вже діючого та розробки нового навчально-методичного забезпечення з дисципліни «Основи охорони праці».

Висновки та перспективи подальших досліджень. У результаті проведення дослідження приходимо до висновку, що вивчення цієї навчальної дисципліни у ВНЗ передбачене відповідними нормативними актами Міністерства освіти та науки України при підготовці спеціалістів за ОКР «молодший спеціаліст», «бакалавр» та «спеціаліст».

Аналіз літературних джерел за темами дослідження засвідчив, що є декілька робіт, у яких досліджуються питання методичного забезпечення та методики викладання курсу «Основи охорони праці». Проте, в цих працях дається лише стислий зміст лекцій, методичні поради з їх проведення переважно традиційними методами навчання.

У зв'язку з цим, в умовах упровадження кредитно-модульної системи навчання потрібні принципово нові підходи як до викладання навчального курсу, так і до його методичного забезпечення.

Проведений педагогічний експеримент показав, що в основі ефективного викладання курсу «Основи охорони праці» лежить вільне володіння майбутніми педагогами ґрунтовними знаннями навчального матеріалу, суміжних дисциплін та використання міжпредметних зв'язків. Доведено, що професійне опанування студентами навчальним матеріалом буде більш ефективним, коли набуті знання будуть перевірятись і удосконалюватись шляхом застосування сучасних інноваційних технологій.

Література:

1. Глиняна, Н. М. Організація самостійної роботи студента з дисципліни «Основи охорони праці» з використанням ПЕОМ : для всіх спец. ден. форми навчання / Н. Глиняна, Л. Дементій – Краматорськ : ДДМА, – 2004. – 31 с.
2. Гороль, П. К. Сучасні інформаційні засоби навчання / Р. С. Гуревич, Л. Л. Коношевський, О.В. Шестоपालюк О. В – Вінниця: ВДПУ імені М. Коцюбинського, 2004. – 535 с.
3. Полат, Є. С. Нові педагогічні і інформаційні технології в системі освіти: навч. посібник. – М. : ВЦ «Академія», 2005. – 152 с.
4. Огурцов, В. П. Методика подготовки и чтения лекции по вопросам охраны труда и техники безопасности / В. П. Огурцов. – К. : Знание, 1975. – 21 с.
5. Лактионов, О. Б. Мультимедиа – новый напрям компьютеризации освіти / Лактионов О. Б. // Рідна школа. – 1993. – № 9. – С. 45.

6. Сабарно, Р. В. Методика подготовки и чтения лекции по вопросам охраны труда / Р. В. Сабарно, В.В. Марцун. – К. : Знание, 1977. – 19 с.
7. Нісімчук, А. С. Сучасні педагогічні технології : навч. посіб. / А. С. Нісімчук, С. Падалка, О. Т. Шпак. – К. : Просвіта, 2000. – 367 с.
8. Саркисов, А. Р. Правовые вопросы охраны труда и техники безопасности : учебно-метод. пособие / Саркисов А. Р. – М. : Знание, 1979. – 56 с.
9. Титова, Г. Н. Сборник производственных ситуаций и деловых игр по курсу «Охрана труда» / Титова Г.Н. – Л. : Химия, 1988. – 216 с.
10. Молянинова, О. Г. Мультимедиа в образовании (теоретические основы и методика использования) : монография / О. Г. Молянинова. – Красноярск : Изд. КрасГУ, 2002. – 300 с.

У статті розглянуто основні аспекти використання інформаційних технологій для організації вивчення предмету основ охорони праці майбутніми педагогами з філологічним напрямком підготовки. Запропоновано розподіл навчального процесу за послідовним викладом матеріалу за допомогою мультимедійних засобів для кращого візуального сприйняття навчального матеріалу. Розглянуто необхідність методичного забезпечення курсу із застосування інформаційних технологій. Особливу увагу приділено запам'ятовуванню знань матеріалу на заняттях із застосуванням мультимедійних засобів. Визначена орієнтовна структура та засоби реалізації освітніх веб-ресурсів для використання мультимедіа, для представлення основних педагогічних умови їх використання в освітньому процесі вищого навчального закладу. Також у статті визначено основні методологічні та дидактичні вимоги щодо використання інформаційних технологій у процесі викладання предмету «Основи охорони праці» майбутнім педагогам філологічного спрямування у вищих навчальних закладах.

Ключові слова: мультимедіа, професійна підготовка, вивчення дисципліни «Основи охорони праці».

В статье рассмотрены основные аспекты использования информационных технологий для организации изучения предмета основ охраны труда будущими педагогами с филологическим направлением подготовки. Предложено распределение учебного процесса по последовательной выкладке материала с помощью мультимедийных средств для лучшего визуального восприятия учебного материала. Рассмотрена необходимость методического обеспечения курса по применению информационных технологий. Особое внимание уделено запоминанию знаний материала на занятиях с применением мультимедийных средств. Определена ориентировочная структура и средства реализации образовательных веб-ресурсов для использования мультимедиа, для представления основных педагогических условия их использования в образовательном процессе вуза. Также в статье определены основные методологические и дидактические требования по использованию информационных технологий в процессе преподавания предмета «Основы охраны труда» будущим педагогам филологического направления в высших учебных заведениях.

Ключевые слова: мультимедиа, профессиональная подготовка, изучение дисциплины «Основы охраны труда».

The article describes the main aspects of the use of information technologies for the study of the foundations of the subject of occupational safety future teachers with philological training area. Suggested the distribution of educational process on sequential computation material using multimedia tools for better visual perception of educational material. The necessity of methodical support of the course on the use of information technology. Particular attention is given to memorize knowledge of the material in the classroom with the use of multimedia. Determined the approximate structure and means of implementation of educational web resources to use multimedia to present the main pedagogical conditions for their use in the educational process of the university. The article also identifies the main methodological and didactic requirements for the use of information technologies in the teaching of the subject «Fundamentals of occupational safety and health» future teachers of philological trends in higher education.

Keywords: multimedia, training, study discipline «Fundamentals of occupational safety and health».